

פרופ' ישראל ייבין
"ט בטבת תרפ"ג – כ"ב בכסלו תשס"ט
7 בינואר 1923 – 19 בדצמבר 2008

תוכן העניינים

י	רשימת המשתתפים בכרך וכתובותיהם
יא	עם הספר
יג	תולדות חייו של ישראל ייבין
יז	רשימת הפרסומים של פרופ' ישראל ייבין

שער ראשון: מסורה, ניקוד וטעמים

	מן המסורה אל הדקדוק:	אילן אלדר
3	כללי הניקוד של ספר "הוריית הקורא"	
21	הגעיה וקביעת סוג הקמץ – מחלוקת מדקדקי ספרד	חנן אריאל
45	מסורה ודקדוק	מרדכי ברויאר (ז"ל)
53	ושוב למקראות שאין להם הכרע	יוחנן ברויאר
65	הניקודים הסוריים ושיטותיהם	גדעון גולדנברג
79	כיוונים ומגמות בחקר המסורה ענייני מסורה אצל הקרא הביזנטי אהרן בן יוסף:	רפאל יצחק (זינגר) ז"ר
91	לבחינת עמדתו בסוגיית הכתיב והקרי	לובה רחל חרל"פ
113	פיסוק טעמים בהקדמת האגרון לרב סעדיה גאון	רחל חיטין-משיח
129	כתביד עתיק של ספרי כתובים בניקוד בבלי	יוסף עופר
155	כתביד של התורה מבוכרה מסוף המאה הט"ו (עם נספח על כ"י ז'נבה, גניזה 99)	יצחק ש' פנקובר
179	מסורות הכתיבה של שירת הים בכתביד אשכנזיים מקראיים מימי הביניים	יוסי פרץ
205	פיסוק טעמים המשתבש בקריאה המנוגנת הרווחת: דיסהרמוניה בין הכוונה לבין הביצוע והשלכות פרשניות	שמחה קוגוט
235	צורות הפסק בטעמים משרתים	א' ג'ון רוול
251	בחינה מחודשת של המתאם בהתפתחות מערכות הניקוד וטעמי המקרא במסורת הבבלית	רונית שושני

שער שני: לשון המקרא ונוסחו

271	האם המחזורת איננה תופעה עברית?	עוזי אורנן
279	קטן וקטן במקרא ובמשנה ובחיבורים שביניהם בזמן לבירור דרכו הפרשנית של רש"י בביאור הביטוי "ויחלטו הממנו" (מלכים א כ 33)	משה בר-אשר לאה הימלפרב
297	התרגומים הארמיים, הפשיטתא, והוולגטה למקרא	עמנואל טוב
319	למול נוסח המסורה	

335	על ניקוד הצורה תְּעַבְדֶּם בעשרת הדיברות "מכנף הארץ זְמַרְתָּ שמענו": מסורות מתנגשות	יאן יוסטן נועם מזרחי
341	בלשון המקרא בראי הבלשנות ההיסטורית וְיָנְהוּ כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל אַחֲרַי ה' (שמואל א ז 2):	אלכסנדר רופא
355	האגרון המקראי לאור הביקורת הספרותית-ההיסטורית	

שער שלישי: לשון הפיוט

	פעלים דנומנטיביים: מן הפיוט הקדום לשירה העברית בספרד	שולמית אליצור
365	מהלכים בתפיסת השורש	יוסף יהלום
409	גזרות הפועל בפיוטי שמואל השלישי בר הושענא ענייני דקדוק בפיוטי הושענא	חיים א' כהן
421	על פי סידור ר' שבתי סופר	
435	דרכי חידושי לשון אצל הפייטנים מדרום איטליה	מיכאל ריז'ק
455	כמה קווי יסוד בתורת הצורות של לשון הפיוט הקלסי	מיכאל רנד

ix	עם הספר (באנגלית)
xi	תולדות חייו של ישראל ייבין (באנגלית)
xvii	תקצירים (באנגלית)
xxxiv	קיצורים כלליים

רשימת המשתתפים בכרך וכתובותיהם

פרופ' **עוזי אורנן**, החוג ללשון העברית, האוניברסיטה העברית בירושלים, הר הצופים, ירושלים 91905; מדעי המחשב, הטכניון, חיפה 32000. — פרופ' **אילן אלדר**, החוג ללשון העברית, אוניברסיטת חיפה, חיפה 31905. — פרופ' **שולמית אליצור**, החוג לספרות עברית, האוניברסיטה העברית בירושלים, הר הצופים, ירושלים 91905. — **חנן אריאל**, האקדמיה ללשון העברית, גבעת רם, ירושלים 91904. — פרופ' **משה בראשר**, החוג ללשון העברית, האוניברסיטה העברית בירושלים, הר הצופים, ירושלים 91905. — הרב **מרדכי ברויאר** (ז"ל). — פרופ' **יוחנן ברויאר**, החוג ללשון העברית, האוניברסיטה העברית בירושלים, הר הצופים, ירושלים 91905. — פרופ' **גדעון גולדנברג**, החוג לבלשנות, האוניברסיטה העברית בירושלים, הר הצופים, ירושלים 91905. — ד"ר **לאה הימלפרב**, המחלקה לתנ"ך, אוניברסיטת בראילן, רמת-גן 52900. — ד"ר **רפאל יצחק (זינגר)**, זר, מפעל המקרא של האוניברסיטה העברית בירושלים, הר הצופים, ירושלים 91905. — ד"ר **רחל חיטין-משיח**, מכללת לוינסקי לחינוך, רחוב שושנה פרסיץ 15, קריית החינוך, תל-אביב 69378. — פרופ' **לובה רחל חורל**, המכללה האקדמית הדתית לחינוך ע"ש הרא"ם ליפשיץ, רח' הלל 17, ירושלים 91022. — פרופ' **עמנואל טוב**, החוג למקרא, האוניברסיטה העברית בירושלים, הר הצופים, ירושלים 91905. — פרופ' **יוסף יהלום**, החוג לספרות עברית, האוניברסיטה העברית בירושלים, הר הצופים, ירושלים 91905. — פרופ' **יאן יוסטון**, אוניברסיטת שטרסבורג, צרפת. — ד"ר **חיים א' כהן**, החוג ללימודי התרבות העברית, מגמת הלשון העברית, אוניברסיטת תל-אביב, רמת-אביב, תל-אביב 69978. — ד"ר **נועם מזרחי**, אוניברסיטת גטינגן, גרמניה. — פרופ' **יוסף עופר**, המחלקה לתנ"ך, אוניברסיטת בראילן, רמת-גן 52900. — פרופ' **יצחק ש' פנקובר**, המחלקה לתנ"ך, אוניברסיטת בראילן, רמת-גן 52900. — ד"ר **יוסי פרץ**, מכללה אקדמית לחינוך, אורות ישראל, אלקנה 44814; מפעל מקראות גדולות הכתר, אוניברסיטת בראילן, רמת-גן 52900. — פרופ' **שמחה קוגוט**, החוגים למקרא וללשון העברית, האוניברסיטה העברית בירושלים, הר הצופים, ירושלים 91905. — פרופ' **א' ג'ון רוול**, אוניברסיטת טורונטו, קנדה. — פרופ' **אלכסנדר רופא**, החוג למקרא, האוניברסיטה העברית בירושלים, הר הצופים, ירושלים 91905. — ד"ר **מיכאל ריזיק**, האקדמיה ללשון העברית, גבעת רם, ירושלים 91904. — ד"ר **מיכאל רנד**, האקדמיה ללשון העברית, גבעת רם, ירושלים 91904. — ד"ר **רונית שושני**, הספרייה למדעי היהדות, אוניברסיטת בראילן, רמת-גן 52900.

עם הספר

ספר זה, "ישראל", בא להעמיד יד זיכרון לישראל ייבין, מורה, חבר ועמית יקר, מלומד דייקן וחרוץ, ואיש צנוע וענו, שזכינו ללמוד מתורתו וממידותיו התרומיות.

הספר יוצא בהוצאת מפעל המקרא של האוניברסיטה העברית, שייבין היה מעובדיו הראשונים, עבד בו שנים רבות, והטביע חותם על עיצובו. בעבודתו עסק בכתבי־היד של בעלי המסורה ובעיקר בכתר ארם צובה. פירות עבודתו התפרסמו בכרכי הוצאת המקרא של המפעל ובספרו על הכתר, ועדיין ספונים במפעל רישומיו המפורטים המפליאים של אלפי הגרדים והתיקונים שנעשו בכתר, רובם במו ידיו של המסרן הידוע אהרן בן־אשר.

שני עורכי הספר הם תלמידיו של ייבין העוסקים בתחום המסורה, ואך טבעי הדבר ש"מסורה, ניקוד וטעמים" הוא השער הראשון בספר והרחב משלושת שעריו, ונקבצו בו "ד מאמרים של חוקרים בתחומים אלה, כולם מידידיו, עמיתיו ותלמידיו של ייבין. השער השני בספר עניינו "לשון המקרא ונוסחו", ובו שבעה מאמרים. החלק השלישי והאחרון עוסק ב"לשון הפיוט". תחום זה, שלא רבים עוסקים בו, היה אהוב במיוחד על ייבין. בשנותיו האחרונות כתב כמה מאמרים יסודיים בנושא זה, וראה בו את עיסוקו המרכזי. חמישה מלומדים הקדישו לזכרו מאמרים בנושא זה.

בראש הספר בא תיאור קצר של תולדות החיים של ייבין וכן רשימת פרסומיו. אנו מקווים שיזדקקו לספר הזה לומדים וחוקרים רבים, וגם מי שלא זכה להכירו באופן אישי יוכל ללמוד על דמותו ועל תחומי מחקריו מתוך ספריו ומאמריו והדברים שנכתבו לזכרו.

עם תום ימי השבעה על מותו של פרופ' ישראל ייבין ז"ל, ניגשנו לפרופ' שמריהו טלמון – העורך הראשי של מפעל המקרא של האוניברסיטה העברית בירושלים – והנחנו על שולחנו הצעה להפיק ספר זיכרון לפרופ' ייבין. טלמון אישר את ההצעה מיד. טלמון וייבין עבדו זה לצד זה במפעל המקרא לאורך שנים ארוכות, והתקיימה ביניהם הערכה הדדית עמוקה. טלמון עמד בראש מועצת המערכת של ספר הזיכרון. הוא ליווה את הפקת הספר, התעניין

בהתקדמות העריכה והעניק עצות טובות ומועילות הן בצד המקצועי והן בצד הפיננסי של מימון ההפקה. הוא רצה להרים תרומה לספר ולכתוב מאמר שיכבד את זכרו של ייבין, אך כוחו לא עמד לו, ולדאבון הלב הוא גם לא זכה לראות בצאת הספר לאור. חבל על דאבדין ולא משתכחין.

אנשים ומוסדות שונים עמדו לימיננו ברוחב דעת ולב, ואפשרו את הוצאת הכרך לאור. תרומות כספיות הרימו הגב' בתיה ייבין, מר זרובבל וגב' חווה חפץ, המכון למדעי היהדות על-שם מנדל של האוניברסיטה העברית בירושלים, קרן פרי לחקר המקרא, ומפעל המקרא של האוניברסיטה העברית בירושלים. הגב' נחמה ברוך תרגמה את מאמרו של א' ג'ון רוול מאנגלית, הגב' שירה ליבוביץ' – שמידט תרגמה את עמודי המבוא לאנגלית וערכה עריכת לשון את התקצירים. תודה מיוחדת לקריינים הרבים שנענו לבקשת המערכת וקראו את המאמרים, העירו ותיקנו.

העורכים

ערב חג מתן תורה תשע"א

תולדות חייו של ישראל ייבין

ישראל ייבין נולד בברלין בי"ט בטבת תרפ"ג (7 בינואר 1923) לאביו ד"ר יהושע השל ייבין (1891–1970) ולאמו מרים עטרה לבית מרגולין (1887–1966). אביו, רופא על פי השכלתו, שירת במלחמת העולם הראשונה כרופא בצבא הרוסי. אחר כך זנח את מקצועו כדי להתמסר לעבודתו הספרותית. בשנת 1924 עלה ארצה והיה מורה בכפר יחזקאל שבעמק יזרעאל. בשנת 1928 היה מראשי התנועה הרביזיוניסטית בארץ ישראל וחברם הקרוב של אבא אחימאיר ואורי צבי גרינברג. פעילות הציבורית הטביעה את חותמה על חיי המשפחה כולה. אמו הייתה זמן־מה גננת ומורה וכתבה ספרי ילדים, בתחילה ביידיש ואחר כך בעברית. אביה, שרגא פייבל מרגולין, היה מו"ל ועורך עברי, ובין השאר ערך את מהדורתו השנייה של "היכל הקדש", הקונקורדנציה למקרא של שלמה מנדלקרן. הוריו נישאו בשנת 1922 בברלין ושם נולד בנם בכורם ישראל. כאמור, עלה האב ארצה בשנת 1924, וכעבור שנה עלתה האם ובנה בן השנתיים. אחיו זאב נולד בשנת 1926. עם עלותה ארצה התגוררה המשפחה זמן מה בעמק יזרעאל ובירושלים, ואחר כך התיישבה בתל אביב. בשנת 1930 יצאו האם ושני בניה לברלין והתגוררו אצל הורי האם. בשנת 1933 שבו לתל־אביב. ישראל למד בבית הספר היסודי לבנים "אחד העם" ואחר כך בגימנסיה "בלפור", שם סיים את לימודיו בשנת 1940. באותה שנה עלה ישראל בן ה־17 לירושלים והתחיל את לימודיו באוניברסיטה העברית (לשון עברית, ספרות כללית ופילוסופיה כללית). כעבור שנתיים הפסיק את לימודיו ועבד לפרנסתו כסֶדֶר בבית דפוס ואחר כך כמגיה. בשנת 1958 סיים את לימודיו לתואר מוסמך של החוג ללשון העברית באוניברסיטה העברית. עבודת הגמר שלו עסקה ב"הקפת התיבות הזעירות במקרא (כ"א ספרים)". בסוף שנות ה־50 של המאה ה־20 עבד כמגיה באנציקלופדיה העברית, בעבודת ההכנה לאנציקלופדיה יודאיקה, וכמזכיר מערכת "תרביץ".

* התיאור מבוסס על דברים שכתב ראובן מירקין בספר היובל לישראל ייבין (תשנ"ב).

בשנת 1959 נתקבל כעובד מדעי במפעל המקרא של האוניברסיטה העברית. שם התמחה ישראל במחקר כתבי־יד עתיקים של המקרא, ובהם כתר ארם צובה. לימים היה מחקר זה יסוד חיבורו "כתר ארם צובה, ניקודו וטעמיו" (ירושלים תשכ"ט).

עם הקמת "מפעל המילון ההיסטורי ללשון העברית" של האקדמיה ללשון העברית בשנת 1959, היה ייבין לאחד מעובדיו המדעיים הראשונים.

בשנים 1959–1968 היה תלמיד מחקר באוניברסיטה העברית, ובהדרכתו של פרופ' זאב בן־חיים השלים את חיבורו "הניקוד הבבלי ומסורת הלשון המשתקפת ממנו" שזכה לציין "מעולה". לימים היה חיבור זה יסוד ספרו בן שני הכרכים "מסורת הלשון המשתקפת בניקוד הבבלי" (ירושלים תשמ"ה).

למעלה מעשרים שנה הורה ייבין בחוג ללשון העברית של האוניברסיטה בירושלים. תחילה כמורה מן החוץ (משנת 1968), אחר כך כמרצה בכיר (1970), פרופסור חבר (1972) ופרופסור מן המניין (1978). עד פרישתו מן ההוראה בשנת 1990. המקצועות שלימד באוניברסיטה הם גם תחומי התעניינותו במחקר: מסורה, טעמי המקרא, מסורת הלשון המשתקפת בניקוד הבבלי, לשון חכמים, לשון הפיוט ולקסיקולוגיה.

קרוב לארבעים שנה עבד ישראל ייבין ב"מפעל המילון ההיסטורי ללשון העברית". בשנות עבודתו הראשונות (תשי"ט–תשכ"ג) היה אחראי לחלק הפיוט הקדום שב"ספר המקורות" של המילון. בשנות השישים היה אחראי לעיצוב דרכי התקנתם של כתבי־יד לצורך עיבודם במפעל המילון ההיסטורי. במשך למעלה מעשרים שנה (עד שנת 1989) עמד בראש המדור לספרות העתיקה של מפעל המילון ההיסטורי. בשנת 1989 נתמנה עורך־חבר במערכת המילון. ואף לאחר שפרש מראשות המדור, המשיך לרכז את עבודת המילון בפיוט הקדום.

ישראל ייבין פרסם שלושה ספרים מקוריים ולמעלה משישים מחקרים בענייני מסורה, ניקוד וטעמים. על ספרו "כתר ארם צובה, ניקודו וטעמיו" זכה בפרס לייב יפה (1968). חיבורו "המסורה למקרא" נתפרסם תחילה כחוברת לסטודנטים (ירושלים 1972), אחר כך יצא בארה"ב בתרגום לאנגלית (בשנת 1980 בעריכת א"ג רול), ולבסוף התפרסם בגרסה מעודכנת כספר בהוצאת האקדמיה ללשון העברית (ירושלים 2003). על ספרו "מסורת הלשון העברית המשתקפת בניקוד הבבלי" זכה בפרט פריידנברג (1986).

בשנת תשמ"ט הוענק לישראל ייבין פרס ישראל על תרומתו למחקר הלשון העברית, וחבר השופטים שיבח את דייקנותו, בקיאותו וחריצותו במחקרו על

כתר ארם צובה ועל הניקוד הבלבי, מחקרים שהם מלאכת מחשבת העתידה לעמוד לדורות.

ישראל ייבין היה חבר האקדמיה ללשון העברית משנת 1987 וחבר האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים משנת 1991.

בשנת 1958 נשא לאישה את בתיה לבית חפץ ונולדו להם שני בנים: דב (כ"ד באדר א' תשי"ט – ג' במרחשוון תשמ"ז) זיכרונו לברכה, שהלך לעולמו בלא עת, ויורם ייבדל לחיים ארוכים. לזכר בנו דב העביר ישראל ייבין את אוספו הפרטי של תצלומי כתבי־היד, הכולל קטעי גניזה בניקודים ובטעמים, למכון לתצלומי כתבי־היד העבריים של בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים. חלק גדול מספרייתו המקצועית נתרם למרכז האוניברסיטאי אריאל בשומרון לאוסף על שם בנו דב.

במלאות לו שבעים שנה יצא ספר היובל לישראל ייבין בסדרת "מחקרים בלשון" של האוניברסיטה העברית בירושלים (תשנ"ב) ובו שלושים ושניים מאמרים. יום הולדתו השמונים צוין בערב שנערך באקדמיה הלאומית הישראלית למדעים. בשנת 2003, כשנחלש ישראל ייבין, עברה המשפחה מירושלים לפתח תקווה, כדי להימצא בקרבת הבן והנכדים, ולאחר שנים אחדות עבר ישראל לבית אבות בפתח תקווה.

ישראל ייבין הלך לעולמו בכ"ב בכסלו תשס"ט (19 בדצמבר 2008), והובא למנוחות בירושלים.

רשימת הפרסומים של פרופ' ישראל ייבין

ערך יוסף עופר

ספרים

1. כתר ארם צובה: ניקודו וטעמיו, כתבי מפעל המקרא של האוניברסיטה העברית, ג, הוצאת מאגנס, ירושלים תשל"ט, יז + 410 + xxviii עמודים
2. מבוא למסורה הטברנית, הוצאת אקדמון, ירושלים תשל"ב ואילך (הדפסות נוספות בשנים תשל"ג, תשל"ו), 223 עמודים
3. מסורת הלשון העברית המשתקפת בניקוד הבבלי, הוצאת אקדמון, ירושלים תשל"ג, 227 עמודים
4. תנ"ך כתובים, כ"י ברלין Or. Qu. 680 + כ"י ניו-יורק JTS 510, בלוויית דברי מבוא, הוצאת מקור, ירושלים תשל"ג, 17 עמודים + 202 תצלומים
5. אוסף קטעי הגניזה של המקרא בניקוד ובמסורה בבלי, בתוספת קטעים אחרים של מקרא בניקוד ובמסורה בבליים, בלוויית תיאור כתבי-היד, תוכנם ומפתחות, הוצאת מקור, ירושלים תשל"ג: (א) תורה, 40 עמודים + 452 תצלומים; (ב) נביאים, 32 עמודים + 502 תצלומים; (ג) כתובים, 30 עמודים + 346 תצלומים
6. אוסף קטעי המשנה מן הגניזה בניקוד בבלי, בלוויית מבוא, תיאור כתבי-היד תוכנם ומפתחות, הוצאת מקור, ירושלים תשל"ד, 20 עמודים + 222 תצלומים
7. *Introduction to the Tiberian Masora*, [Masoretic Studies, Published by IOMS, translated and edited by E. J. Revell], Ann Arbor, Michigan 1980, x + 324 pp. (תרגום של מס' 2 לעיל)
8. מסורת הלשון העברית המשתקפת בניקוד הבבלי, הוצאת האקדמיה ללשון העברית, ירושלים תשמ"ה, שני כרכים, כד + 1273 + xi עמודים
9. אהל חיים: קטלוג כתבי-היד העבריים בספריית משפחת ליהמן, כרך ב: כתבי היד של התנ"ך, ניו יורק תשנ"א, כט + 440 + xiv עמודים
10. המסורה למקרא, אספות ומבואות בלשון ג, ירושלים: האקדמיה ללשון העברית, תשס"ג (מהדורה חדשה ומורחבת של מס' 2 לעיל), 254 עמודים

ערכים באנציקלופדיה מקראית

11. "מסורה", כרך ה, ירושלים תשכ"ח, עמ' 130–159
12. "מקרא – כתבי-יד של המקרא", שם, עמ' 418–437
13. "מתג, געיה, מאריך", שם, עמ' 641–643

14. "קרי וכתוב", כרך ז, ירושלים תשל"ו, עמ' 262–265

מאמרים

15. "מגילויי המלרעיות בלשון העברית", ארץ ישראל ה: ספר מזר (תשי"ט), עמ' 145–149
16. "השפעה תחבירית והשפעה מוסיקלית על דרכי הקפת תיבות זעירות", לשוננו כג (תשי"ט), עמ' 35–48
17. "מרכא כפולה", ספר טורסיני: מאמרים בחקר התנ"ך, פרסומי החברה לחקר המקרא בישראל ח (בעריכת מ' הרן וב"צ לוריא), ירושלים תש"ך, עמ' 296–302
18. "קטע מקרא בניקוד טברני לא-מסורת", תרביץ כט (תש"ד), עמ' 345–356
19. "הטעמת תורה שבעל-פה בטעמים", לשוננו כג (תש"ד), עמ' 47–69, 178–179, 207–231
20. "Fragments of a Massoretic Treatise", *Textus* 1 (1960), pp. 185–208
21. "A Unique Combination of Accents", *Textus* 1 (1960), pp. 209–210
22. "קטעי מקרא תימניים כתובים על קלף", קרית ספר לז (תשכ"ב), עמ' 267–271
23. "A Babylonian Fragment of the Bible in the Abbreviated System", *Textus* 2 (1962), pp. 120–139
24. "The Vocalization of Qere-Kethiv in A", *Textus* 2 (1962), pp. 146–149
25. "A Palestinian Fragment of Haftarothe and Other MSS with Mixed Pointing", *Textus* 3 (1963), pp. 122–127
26. "קטעי מקרא בבליים-תימניים חדשים בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי (כ"י ירושלים 8° 3880)", קרית ספר לט (תשכ"ד), עמ' 563–572
27. "קטעי מקרא בבליים-תימניים במפעל חשיפת 'גנזי תימן'", קרית ספר מ (תשכ"ה), עמ' 560–568
28. "מלים מנוקדות ב'מדרש הגדול'", לשוננו כט (תשכ"ה), עמ' 71–74
29. "לפירושה של שניים ממונחי המסורה הבבליה", לשוננו ל (תשכ"ו), עמ' 25–28
30. "קריטריונים לשלבי השתלשלותו של הניקוד הבבלי", דברי הקונגרס העולמי הרביעי למדעי היהדות, ב, ירושלים תשכ"ט, עמ' 97–99
31. "The Division into Sections in the Book of Psalms", *Textus* 7 (1969), pp. 76–102
32. "The New Edition of the Biblia Hebraica, Its Text and Massorah", *Textus* 7 (1969), pp. 114–123
33. "על ניקוד ה'שמתא' לר' אברהם בן יעקב בכ"י מינכן 21", תרביץ לט (תשל"ל), עמ' 285–286

34. "קטעי מקרא מתימן שמסורתם בבליה", ספר חשיפת גנוזים מתימן (בעריכת י"ל נחום וש' גרידי), חולון תשל"א, עמ' ב-י
35. "צורות 'קטולונו', 'קוטלנו' במגילות מדבר יהודה לאור מסורת הניקוד הבללי", המקרא ותולדות ישראל: מחקרים במקרא ובספרות ימי בית שני לזכרו של יעקב ליוור (בעריכת ב' אופנהיימר), תל-אביב תשל"ב, עמ' 256-276
36. "מעשה רתחתה", לשוננו לו (תשל"ב), עמ' 310
37. "עוד למונח המסורה הבללית 'בע'", לשוננו לו (תשל"ג), עמ' 154-156
38. "הכנת חומר למילון לפי כתבייד ובעיותיה", דברי הקונגרס העולמי החמישי למדעי היהדות, ה, ירושלים 1973, עמ' 13-19
39. "קטע מחיבור מסורתי בבלי למקרא ולתרגום אונקלוס", ספר זיכרון לחנוך ילון (בעריכת י' קוטשר, ש' ליברמן ומ"צ קדרי), רמת-גן תשל"ד, עמ' 99-163
40. "טעמי אמ"ת בכתבייד", דוכן י (תשל"ד), עמ' 45-50
41. "כתיבה של תיבת 'אלא'", לשוננו מ (תשל"ו), עמ' 254-258
42. "א דגושה במקרא", מחקרים במקרא ובמזרח הקדמון מוגשים לש"א ליונסטם (בעריכת י' אבישור וי' בלאו), ירושלים תשל"ח, עמ' 223-227
43. "הבלעת ן' בסוף תיבה", לשוננו מב (תשל"ח), עמ' 73-74
44. "Computer-Assisted Pre-Edition of Hebrew Manuscripts", *Proceedings of the International Conference of Literary and Linguistic Computing*, 6, ed. by Z. Malachi, Israel 1979, pp. 115-124
45. "מלים אחדות וניקודן במסורת-הלשון הבללית", לשוננו לעם לא (תשמ"ם), שה, עמ' 148-155
46. "ניקודי מלים וצורותיהן בכתבייד ותרומתם למילון ולדקדוק", דברי הקונגרס העולמי השישי למדעי היהדות, ד, ירושלים תשמ"ם, עמ' 215-222
47. "זוטות לשוניות בקטעי הגניזה", תעודה א: חקרי גניזת קהיר (תשמ"ם), עמ' 179-184
48. "שינויי איכות של חטפים", לשוננו מד (תשמ"ם), עמ' 163-184
49. "מתורתם של בעלי המסורה", טקסטוס ט (תשמ"א), עמ' א-כז
50. "המסורה הבללית לנביאים", ארץ ישראל טז: ספר אורלינסקי (תשמ"ב), עמ' 112-123
51. "כתבייד לניגוד ל²", טקסטוס י (תשמ"ב), עמ' נא-סה
52. "נוסח, ניקוד וטעמים בדף החדש מתוך כתר ארם-צובא", תרביץ נא (תשמ"ב), עמ' 174-176
53. "הגעיות ותפקידן", לשוננו מו (תשמ"ב), עמ' 39-56
54. "משמעות סימן הדגש בניקוד הטברני המורחב", מחקרי לשון מוגשים לזאב בן-חיים (בעריכת מ' בראשר, א' דותן, ד' טנא וגב"ע צרפתי), ירושלים תשמ"ג, עמ' 293-307
55. "על כתיבת שם 'אלהים' בכתבייד", עלי ספר יא (תשמ"מ), עמ' 37-55

56. "מפעל 'חשיפת גנזי תימן' של יהודה לוי נחום בחולון", סעי יונה: יהודי תימן בישראל (בעריכת שלום סרי), תל-אביב תשמ"ד, עמ' 387-398
57. "כתב-יד קרוב מאוד לכתר ארם צובה: ל¹¹", טקסטוס יב (תשמ"ה), עמ' א-לא
58. [עם נ' אלונג], "מספרות הקולות (אלמצותאת) - ארבעה קטעים מגניזות קהיר מארבעה חיבורים", לשוננו מח-מט (תשמ"ה), עמ' 85-117
59. "כתב-יד בבלי-תימני של הכתובים", טקסטוס יג (תשמ"ו), עמ' א-ט
60. "סימון 'הדגש המפריד' בכ"י וטיקן אורבינאטי 2", *Sefarad* 46 (1986): ספר היובל לפרופ' פרץ קסטרו, עמ' 493-506
61. [עם נ' אלונג], "מקורות חדשים לבלשנות הארץ-ישראלית, מחקרים בלשון ב-ג (התשמ"ז), עמ' 313-337
62. "חילופי גזרות בלשון חכמים ובלשון הפיוט", מחקרים בלשון ד (תש"ן): לזכרו של פרופ' רפאל קוטשר, עמ' 161-204
63. "המסורה למקרא", לשוננו לעם מ-מא: קובץ לשנת הלשון (התשמ"ט-תש"ן), עמ' 99-104
64. "ניקודים", שם, עמ' 112-118
65. "טעמים", שם, עמ' 119-124
66. "מפעל המילון ההיסטורי", שם, עמ' 192-197
67. "חילופי שווא נע-תנועה בקטעי גניזה של פיוטים", שי לחיים רבין: אסופת מחקרי לשון לכבודו במלאת לו שבעים וחמש (בעריכת מ' גושן-גוטשטיין, ש' מורג וש' קוגוט), ירושלים תשנ"א, עמ' 159-178
68. "שימושה של הגעיה בקטעי גניזה של פיוטים", ספר פרופ' חמ"י גבריהו: מחקרים במקרא ובמחשבת ישראל (בעריכת ב"צ לוריא), כרך שני, ירושלים תשנ"א, עמ' 65-73
69. "מלשון חכמים ומלשון הפיוט", בלשנות עברית 33-34-35, הלשון העברית לתקופותיה: קובץ מחקרים ליובל הע"ה של פרופ' גב"ע צרפתי, רמת-גן תשנ"ב, עמ' 53-64
70. "טעמי אמ"ת במסורת הניקוד הטברני ה'מורחב' (תיאור כללי)", ספר היובל לרב מרדכי ברויאר (בעריכת מ' בראשר), ירושלים תשנ"ב, עמ' 243-264
71. "סימון איכות השווא שעמו געיה בכתב-יד מקראיים", חקרי עֵבֶר וְעֵבֶב: מוגשים ליהושע בלאו... במלאת לו שבעים (בעריכת ח' בן-שמאי), תל-אביב וירושלים תשנ"ג, עמ' 341-349
72. "כתב-יד קרוב מאוד לכתר ארם-צובה נמצא בבית-הכנסת הקראי בקאהיר (ק¹)", עיוני מקרא ופרשנות ג: ספר זיכרון למשה גושן-גוטשטיין (בעריכת מ' בראשר, מ' גרסיאל, ד' דימנט וי' מאורי), רמת-גן תשנ"ג, עמ' 169-194
73. "מסורה טברנית ובבלית לתורה" (ביקורת על ספרו של מרדכי ברויאר "המסורה הגדולה לתורה מידי שמואל בן יעקב בכ"י ל²¹"), תרביץ סב (תשנ"ג), עמ' 625-630

74. "אופייה של לשון הפיוט", מחקרים בלשון העברית ובלשונות היהודים: מוגשים לשלמה מורג (בעריכת משה בראשר), ירושלים תשנ"ו, עמ' 105–118
75. "צורות לשון חכמים בכתבי־יד של פיוטים", מסורות ט–יא (תשנ"ז), עמ' 77–89

עבודות שנדפסו בשכפול

76. הקפת התיבות הזעירות במקרא: כ"א ספרים, עבודת גמר למ"א, ירושלים תשט"ז, יז + 399 עמודים [ראו לעיל, מאמר מס' 16]
77. הניקוד הבלבי ומסורת־הלשון המשתקפת ממנו, ירושלים תשכ"ח, טז + 654 + xix עמודים (עבודת דוקטור) [ראו לעיל, ספר מס' 8]

חוברות עזר להוראה

78. קטעי מקורות מתוך ספרות המסורה הטברנית, ירושלים תשל"א [תשל"ג]
79. מבחר כתבי־יד של המקרא, ירושלים תשל"ב [תש"ם]
80. מבחר כתבי־יד בניקוד בבלי, ירושלים תשל"ג
81. מבחר כתבי־יד בשיטות ניקוד טברני וארץ־ישראלי, ירושלים תשל"ג
82. מבחר כתבי־יד מנוקדים בלשון חכמים, ירושלים תשל"ג [תש"ם]
83. מבחר כתבי־יד מנוקדים של פיוט, ירושלים תשל"ג
84. השוואת נוסח כתבי־יד ודפוסים: מבחר תצלומים, ירושלים תשל"ח
85. קטעי מקורות בלקסיקוגרפיה: חומר לסמינריון, ירושלים תשל"ח
86. מבחר קטעים בניקוד בבלי, ירושלים תשמ"ב

מאמרים פובליציסטיים על שירתו של אורי צבי גרינברג (פורסמו בשם העט שמואל ארני)

87. "על 'מלכות ישראל' בשירתו של אורי צבי גרינברג", בעקבי השיר: דברי הערכה ומחקר על שירת א"צ גרינברג (בעריכת י"ה ייבין), חוברת א, ירושלים תש"ט, עמ' כב–לו
88. "שתי בחינותיה של היהדות בשירי אצ"ג", סלם, שנה ג, גיליון ט (לג), כסלו תשי"ב, עמ' 16–19
89. "לברור המושג 'מלכות ישראל'", סלם, שנה ד, גיליון ג (לט), תמוז תשי"ב, עמ' 13–17
90. "ירושלים ורומי", סלם, שנה ה, גיליון ט (נז), טבת תשי"ד, עמ' 13–16 (החתימה, בטעות: שמואל אבני)
91. "על ה'אצילים' ועל דור המדבר במחזור שיריו של אצ"ג בלוח הארץ תשי"ד", סלם, שנה ה, גיליון יב (ס), ניסן תשי"ד, עמ' 20–25
92. "יחסנו למקומות הקדושים", סלם, שנה ו, גיליון ד (סד), מנחם־אב תשי"ד, עמ' 12–15

93. "עם ישראל כ'עם גדול" בשירת אצ"ג", סלם, שנה ו, גיליון יב (עב), ניסן תשט"ו, עמ' 19–23

ספרי יובל וזיכרון לישראל ייבין

94. ספר היובל לישראל ייבין – מחקרים בלשון ה-ו, ירושלים תשנ"ב, בעריכת מ' בראשר
95. יורם ייבין (עורך ומביא לבית הדפוס), לפני כבוד – ענווה: לזכרו של ישראל ייבין, [חמ"ד] תש"ע, 165 עמודים. [בעמ' 61–78 רשימות אישיות של ישראל ייבין ודברים שנשא במעמדים שונים]

מחקרים העתידיים להתפרסם

96. אפראט הגרדים בכתר ארם צובה (חלקים מתוך אפראט הגרדים משוקעים בתוך האפראט הרביעי של התנ"ך במהדורת מפעל המקרא של האוניברסיטה העברית בירושלים)
97. השלמות ותיקונים לספר "כתר ארם צובה: ניקודו וטעמיו"
98. תיאור כתבי־יד של פיוט

CONTENTS

Names and Addresses of Contributors	י
Preface (Hebrew)	יא
Israel Yeivin: Biography (Hebrew)	יג
Bibliography of Israel Yeivin	יז

Section 1: Masora, Vocalization and Accents

Ilan Eldar	The Vocalization Rules of the Book הוריית הקורא	3
Chanan Ariel	The <i>Gi'ya</i> and the <i>Qameṣ</i> : A Dispute among Spanish Grammarians	21
Mordechai Breuer	Masora and Grammar	45
Yochanan Breuer	A Reconsideration of the Saying 'In Five Verses There Is No הכרע'	53
Gideon Goldenberg	Methods of Vowel Notation in Syriac	65
Rafael I. (Singer) Zer	Trends and Directions in the Research of the Masora	79
Luba R. Charlap	The Byzantine Karaite Scholar Aharon ben Yoseph's Attitude to Masora: An Examination of his Views regarding <i>Ketiv</i> and <i>Qere</i>	91
Rachel Hitin-Mashiah	Biblical Accents in the Preface of the 'egron (Thesaurus) by Rav Sē'adya Ga'on	113
Yosef Ofer	An Old Manuscript with Babylonian Vocalization of the Hagiographa	129
Jordan S. Penkower	A Bukharan Pentateuch Manuscript from the End of the Fifteenth Century (with an Appendix on MS Geneva, Geniza 99)	155
Yosi Peretz	The Layout of the Song of the Sea (Exodus 15:1–19)	179
Simcha Kogut	Disharmony between Biblical Accentuations and Their Musical Implementation: Analysis and Exegetical Implications	205
E. John Revell	Pausal Forms Marked with Conjunctive Accents	235
Ronit Shoshany	A Reconsideration of the Correlation between Vocalization and Accentuation in the Babylonian Tradition	251

Section 2: Biblical Hebrew and Biblical Text

Uzzi Ornan	Syntactic Period is Strictly Proper in Hebrew	271
Moshe Bar-Asher	<i>Qatan</i> and <i>Qaton</i> in Biblical, Qumran, and Mishnaic Hebrew	279
Lea Himmelfarb	Towards an Understanding of Rashi's Commentary on "va-yahletu ha-mimenu" (1Kings 20:33)	297
Emanuel Tov	The Targumim, Peshitta, and Vulgate Translations Compared with the Masoretic Text	319
Jan Joosten	The Vocalization of the Form תְּקַדְּמָה in the Ten Commandments	335
Noam Mizrahi	Colliding Traditions in Biblical Hebrew in Historical Linguistic Perspective	341
Alexander Rofé	<i>Wayyinnahu</i> all the House of Israel After the Lord (1 Sam 7:2): the Biblical Vocabulary in the Light of Historico-Literary Criticism	355

Section 3: The Language of the Piyyut

Shulamit Elizur	Denominative Verbs: From Antique <i>Piyyut</i> to Spanish Hebrew Poetry	365
Joseph Yahalom	Concept of the Stem: The Behavior of Defective Verbs in the Poetry of Samuel the Third (Tenth Century)	409
Chaim E. Cohen	Grammatical Issues in the Hosh'a'na <i>Piyyutim</i> According to the Siddur of Rabbi Shabbethai Sofer	421
Michael Ryzhik	Lexical innovations in the <i>Piyyutim</i> from Southern Italy	435
Michael Rand	Some Fundamental Features of the Morphology of Classical <i>Piyyut</i>	455
Preface		ix
Israel Yeivin: Biography		xi
English Abstracts		xvii
General Abbreviations		xxxiv

PREFACE

This book, *Israel*, honors the memory of Professor Israel Yeivin – teacher, dear friend and colleague, meticulous and diligent scholar, a modest man who edified us with his noble character as well as his ideas.

Israel is published by the Hebrew University Bible Project (HUBP), of which Prof. Yeivin was one of the first staff members. He worked in this capacity for many years, leaving his mark on the project. His scholarship focused on masoretic manuscripts, particularly the Aleppo Codex. The fruits of his labors were published by the Bible Project and in his book on the Aleppo Codex. The wonderfully detailed notes he wrote for the Project on the thousands of erasures and corrections made in the text of the Aleppo Codex still remain unpublished. Most of these were made by the leading Masorete Aharon Ben-Asher.

The two editors of this book were Prof. Yeivin's students in the field of Masora studies. Thus it is natural that the first and largest section of the book is on "*Masora, Vocalization and Accents.*" It includes fourteen articles by researchers in this field, all friends, colleagues, and students of Prof. Yeivin. The second section of the book, with seven articles, addresses "*Biblical Hebrew and Biblical Text.*" The third and final section covers "*The Language of the Piyyut.*" Prof. Yeivin maintained a particular fondness for this subject, in which researchers are scarce. In the final years of his life, he wrote several now-essential articles on this topic, and considered it the main focus of his interest. Five scholars have dedicated articles on this subject in his memory.

The book begins with a short description of Prof. Yeivin's life and a list of his publications. We hope that many students and researchers will profit from this book. Those who did not have the honor of knowing him personally may learn about his character and fields of research from his books and published papers, as well as from these articles written in his memory.

After completion of the seven-day mourning period for Prof. Yeivin, we approached Professor Shemaryahu Talmon, the editor-in-chief of the HUBP, and presented him with a proposal to produce a memorial book to honor Prof. Yeivin. Prof. Talmon authorized the proposal without delay. Professors Talmon and Yeivin had worked side-by-side on the Bible Project for many years with deep, mutual appreciation. Prof. Talmon chaired the editorial board for this memorial book. He oversaw the production of the book, was involved in the progress of the editing, and offered useful advice on both the professional and financial aspects of publication. He planned to contribute an article that would honor Prof. Yeivin's memory, but he did not have the strength and, to our regret, he did not live to see the book published. We mourn for one who is lost, but not forgotten.

Many individuals and institutions offered their generous support to enable publication of this volume. Financial contributions were provided by Mrs. Batya Yeivin, Mr. and Mrs. Zerubavel Heifetz, the Mandel Institute of Jewish Studies of the Hebrew University of Jerusalem, the Perry Foundation for Biblical Research, and the Hebrew University Bible Project. Mrs. Nechama Baruch translated the article by E. John Revell from English, and Shira Leibowitz Schmidt translated the introductory pages into English and edited the abstracts. We especially thank the many readers who responded to the editors' request to read the articles and make comments and corrections.

The Editors

ISRAEL YEIVIN Biography

Israel Yeivin was born in Berlin on January 7, 1923. He was the son of Dr. Yehoshua Heschel Yeivin (1891-1970) and Miriam Atara Margolin (1887-1966).

His father was trained as a physician, and served in that capacity in the Russian army in World War I. He then left medicine in order to focus on literary work. In 1924, he came on *aliyah* to pre-state Israel, and served as a teacher in Kfar Yehezkel in the Jezreel Valley. In 1928, he became one of the leaders of the Revisionist Zionist movement. He was a close friend of Aba Ahimeir and Uri Zvi Greenberg, and his public activities had a marked influence on the lives of his family members.

His mother was a pre-school and elementary school teacher for several years. She also wrote children's books, first in Yiddish, then in Hebrew. Her father, Cura Feiwei Margolin, was a publisher and editor of Hebrew books; he edited the second edition of *Heichal Ha-Kodesh*, the Bible concordance by Shelomo Mandelkern.

Yehoshua and Miriam married in 1922 in Berlin, where their oldest child, Israel, was born. In 1925, Miriam and two year-old Israel followed Yehoshua to pre-state Israel. His brother Ze'ev was born in 1926. At first, the family lived in the Jezreel Valley and in Jerusalem, and then they settled in Tel Aviv.

In 1930, Miriam and the two boys went to Berlin to live with her parents, but in 1933 they returned to Tel Aviv. Israel studied at the

* Based on Reuven Merkin's introduction to Israel Yeivin Festschrift, *Language Studies* V-VI (1992).

Aḥad Ha'am elementary school for boys, and graduated from the Balfour High School in 1940.

That year, at seventeen, Israel went to Jerusalem to begin studies at the Hebrew University in Hebrew language, general literature, and general philosophy. Two years later, he took a break from his studies and began to work as a typesetter and proofreader in a print shop. In 1958 he completed his master's degree in the Department of Hebrew Language at Hebrew University, with the thesis הקפת התיבות הזעירות [כ"א ספרים] במקרא ("Hyphenation of the Monosyllabic Words in the Bible [21 Books]").

In the late 1950s, he worked as an editor for the *Hebrew Encyclopaedia*, helped prepare the *Encyclopaedia Judaica*, and served as editorial secretary of the quarterly *Tarbiz*.

In 1959, Yeivin became a researcher on the Hebrew University Bible Project, where he specialized in ancient Bible manuscripts, including the Aleppo Codex. This work became the foundation for his book *The Aleppo Codex of the Bible: A Study of its Vocalization and Accentuation* (Jerusalem 1968).

When the Academy of the Hebrew Language initiated its *Historical Dictionary of the Hebrew Language*, Prof. Yeivin became one of the first academics on staff.

Between 1959-1968, Prof. Yeivin was a doctoral student at the Hebrew University, with Prof. Ze'ev Ben-Hayyim as his advisor. His doctoral dissertation, *The Babylonian Vocalization and the Linguistic Tradition It Reflects*, earned a grade of *summa cum laude*. This work became the basis for his two-volume book, *The Hebrew Language Tradition as Reflected in the Babylonian Vocalization* (Jerusalem 1985).

For over twenty years, Prof. Yeivin taught in the Department of Hebrew Language at the Hebrew University. In 1968, he joined the junior staff as a lecturer, then became a senior lecturer (1970), an associate professor (1972), and finally a full professor (1978), until he retired from teaching in 1990. The subjects he taught reflected his

areas of research: Masora, accentuation, the Hebrew language tradition as reflected in the Babylonian vocalization, rabbinic Hebrew, language of *piyyut*, and lexicology.

For almost forty years, Israel Yeivin worked on the *Historical Dictionary of the Hebrew Language*. During the early period of his work (1959-1963), he was responsible for the ancient *piyyut* section in the *Source Book* of the dictionary. In the sixties, he was responsible for formulating methods of manuscript preparation for the purpose of integrating them into the *Historical Dictionary* project. For over twenty years (until 1989), he headed the ancient literature section at the *Historical Dictionary* project. In 1989, he was appointed associate editor on the dictionary staff. Even after retiring from his post as section head, he continued to oversee work in the field of ancient *piyyut* for the dictionary.

Israel Yeivin published three books and over sixty articles on Masora, vocalization, and accentuation. His book *The Aleppo Codex of the Bible: A Study of its Vocalization and Accentuation* won the Leib Jaffe Prize in 1968. His work *The Biblical Masora* was first published as a booklet for students (Jerusalem 1972). It was then published in the United States in English translation (1980, ed. E. John Revell), and finally published in an updated edition as a book, by the Academy of the Hebrew Language (Jerusalem 2003). His book *The Hebrew Language Tradition as Reflected in the Babylonian Vocalization* won the Friedenbergl Prize in 1986.

In 1989, Israel Yeivin was awarded the Israel Prize for his contribution to research on the Hebrew language. The judges' committee praised his accuracy, expertise, and perseverance in research on the Aleppo Codex and Babylonian vocalization. His publications in these would remain masterpieces, relevant for many decades to come.

In 1987, Prof. Yeivin became a staff member of the Academy of the Hebrew Language, and in 1991, a member of the Israel National Academy of Sciences.

In 1958, he married Batya Heifetz, and they had two children: Dov (1959-1986), of blessed memory, who died before his time; and Yoram. In memory of his son Dov, Israel Yeivin transferred his private collection of manuscript microfilms, including biblical Genizah fragments, to the Institute of Microfilmed Hebrew Manuscripts of the Jewish National Library in Jerusalem. A large portion of his professional library was donated to the Ariel University Center of Samaria Library, to the collection in memory of his son Dov.

On the occasion of his seventieth birthday, a jubilee volume of thirty-two articles was issued in honoring Israel Yeivin, as part of the Language Studies series of the Hebrew University of Jerusalem (1992). In celebration of his eightieth birthday, the Israel National Academy of Sciences dedicated an evening to his life-long achievements. In 2003, when his health began to fail, he and his wife moved from Jerusalem to Petah Tikva, to be near their son and grandchildren. A few years later, they moved to a retirement home in Petah Tikva.

Israel Yeivin passed away on 22 Kislev 5769 (December 19, 2008), and was buried in Jerusalem.